СУСРЕТ СА ИСТОРИЈОМ

ЗАШТО СРБИЈА НЕ ОБЕЛЕЖАВА ДАН ПОЧЕТКА АНТИФАШИСТИЧКЕ БОРБЕ

НЕМЦИ први пораз доживели у ЛОЗНИЦИ

■ Партизани и четници ослободили су заједно готово целу Западну Србију

САРАДЊА Партизани и четници спроводе заробљене Немце у Ужицу 1941.

Иван Миладиновић

ЗАКОРАЧИЛИ смо у јул, месец који подсећа на 1941. годину, немачку окупацију, распад прве Југославије, наступајуће устаничко лето... Дуже од пола века прослављали смо 7. јул као Дан устанка, као дан почетка оружане борбе народа у Србији против окупатора, када су у Белој Цркви убијена двојица припадника жандармерије квислиншке владе Милана Недића, Богдан Лончар и Миленко Браковић. Славили смо овај дан и после распада СФР Југославије све до 2001. године, када је укинут одлуком Владе Србије.

Ипак, историја је увек вишедимензионална. И њен циљ је да омогући да се једно време разуме и објасни, а не да пресуђује. Она, историја, у ствари је вртлог читавог низа чињеница које се међусобно прожимају, а врло често супротстављају. То подразумева да се ништа не може посматрати у релацији црно и бело. По свему, тако је и са догађајима у окупираној Србији те 1941. године.

КАДА су ветрови времена "одували" са власти комунисте и другу Југославију, појавила су се прва мишљења да догађај од 7. јула не

ПАТРИОТА Потпуковник Веселин Мисита

заслужује да буде означен као кључни датум устанка српског народа, да он у ствари није био почетак оружане борбе против немачког окупатора, већ само "почетак братоубилачког, грађанског рата међу Србима", наговештај да ће се "главна борба водити... између Срба и Срба!" Тим пре што смо на историјској сцени имали два антиокупаторска покрета - партизански и четнички, који ће тог узаврелог лета имати многобројне крваве окршаје са непријатељем.

Остаје отворено питање: зашто Србија нема, од одлуке Владе 2001, свој дан почетка антифашистичке борбе? Поготово ако је од те године до данас прокламован јасан циљ уласка у европску заједницу, која се, иначе, темељи на антифашизму. Ово је прилика да пребројимо неке од озбиљнијих сукоба који су на територији Србије вођени против немачких војних формација, не фаворизујући ниједан од њих као дан устанка.

ЗАШТО се данас, када су отклоњене све идеолошке препреке (мада у појединим главама још тутњи рат између четника и партизана), не бисмо присетили 31. августа 1941. године, када је Јадарска бригада Церског корпуса напала Лозницу. Тог дана је ослобођен овај град, у подножју Гучева, и то један од првих у поробљеној Европи. Истовремено, то је била и прва велика победа над нацистичким окупатором у Другом светском рату. Устаници у Црној Гори су до тада војевали против Италијана, а у Хрватској и Босни и Херцеговини против усташа, и нису имали ратних додира са Немцима.

После двочасовне жестоке борбе, немачка посада, која је бројала 250 људи и била одлично наоружана, капитулирала је. Њих 17 је погинуло, а 96 је заробљено. Губици српских устаника су били - осам погинулих и четири рањена. Свој живот на олтар слободе положио је и потпуковник Веселин Мисита, командант јединице која је ослободила Лозницу. У припреми ове операције учествовали су поп Влада Зечевић и Ратко Мартиновић из крупањског четничког одреда, који је ће доцније прићи партизанима. Први ће постати министар у првој влади, а други командант Титове пратеће чете.

Два дана после Лознице кренуло се на Крупањ. Против 8. чете 734. пешадијског пука 704. немачке пешадијске дивизије тукли су се, раме уз раме, партизани и четници. О жестини битке говори и податак да је Немцима у помоћ пристигла и авијација. Шест авиона бомбардовало је устаничке положаје. Али то им није помогло. Заробљено је 112 војника и заплењена је знатна количина оружја и муниције - 22 пушкомитраљеза, 80 пушака, седам бацача, 200.000 метака и 200 униформи.

ПОТОМ је на ред дошла Бања Ковиљача: 6. септембра и четници и партизани развили су своје заставе у овом надалеко познатом предратном моденском летовалишту. Потом ће уследити ослобађања градова по Западној Србији - Горњи Милановац, Чачак, Пожега, Краљево, Ужице... Устанак у Србији букнуо је попут пожара.

Међутим, много је докумената, излишно је да их овом приликом цитирамо, који доказују да ни у Белој Цркви 7. јула 1941. нису први пут плануле пушке у Србији, после неславне капитулације Југословенске краљевске војске. Непосредно по потписивању безусловне капитулације Краљевине Југославије, први хици на окупатора испаљени су 21. априла 1941. у селу Доњи Добрић у Поцерини. Одељење јуришног одреда Југословенске војске напало је немачку формацију и убило једног потпоручника, а другог потпоручника и наредника ранило.

Четници 28. маја 1941. напали и уништили немачку колону код села Љуљаци

Група војника која ни-је хтела да се преда око 1. маја заметнула је кавгу са јачим немачким одељењем код Пожеге. Борба је била кратка и жестока. Бројно јачи и боље наоружани Немци су заробили десеторицу војника и одмах их стрељали на лицу места... И на планини Јавор, најпре половином маја, а потом 16. јуна 1941. вођене су битке између немачких потерних одељења и српских војника, који се нису враћали кући после капитулације како би избегли заробљеништво.

ОСЛОБОЂЕЊЕ Лозница 31. августа 1941. године

У те случајеве отпора неопходно је убројати да су се цивили, сељаци, из села Брчнар на Копаонику, 5. јула 1941. године, са оружјем у руци, супротставили албанским жандармима и припадницима једне немачке јединице која је била стационирана у Косовској Митровици.

У Белој Цркви 7. јула започео је грађански и братоубилачки рат међу Србима

ЗНАЧАЈНО је споменути и да су, два дана пре одлуке Централног комитета Комунистичке партије Југославије о подизању општенародног устанка, а пет дана пре догађаја у Белој Цркви, 2. јула 1941, први немачки војници пали у заробљеништво српских устаника. У Подгорини, у шуми Јаутини заробљено је 14 Немаца. "Свучени до у гаће и кошуље - послати су у Ваљево" - забележио је Васа Казимировић. Ову акцију је извела оружана група партизана из Подгорине који су припадали Ваљевском партизанском одреду.

Сведоци смо тога да је код нас последњих двадесетак година, а у свету и много раније, објављен поприличан број текстова и публикација у којима се доказује да је Драгољуб Дража Михаиловић први који је у Србији, на целом југословенском простору, и чак у Европи, ставио "антифашистички барјак гериле". Тврди се да је први почео да ствара војну организацију и први почео са оружаним нападима на окупаторску војну силу.

У тим доказима доминирају три датума - 15. април, 11. и 28. мај 1941. године. Михаиловић је 15. априла донео одлуку да не положи оружје и "прогласи југословенске планине за своја упоришта". На дан 11. маја почео је да "спроводи у дело ту одлуку", а 28. маја 1941. отпочео је и оружану борбу против војне силе немачког окупатора у Србији...

ПРОФЕСОР Радоје Л. Кнежевић, један од учесника у пучу 27. марта, а потом министар двора, у више наврата је писао како су 28. маја 1941. припадници Дражине, тад још малобројне војске, напали немачку моторизовану колону код Љуљака, на путу Крагујевац - Горњи Милановац. Драгослав Страњаковић, предратни професор историје на Београдском универзитету, поратни страдалник као равногорац и наставник на Богословији, успео је да у Паризу објави књигу "Титов покрет и режим у Југославији 1941-1946", под псеудонимом Бранко Лазић. Четнички препад на Немце код села Љуљак за њега је кључни доказ да је Дража Михаиловић први започео оружане сукобе са Немцима, а не припадници Титовог покрета.

"Полазећи од чињеница, за напад на немачку моторизовану колону код Љуљака на дан 28. маја 1941. може се рећи сасвим поуздано само то - да је до њега истину дошло. Недељама и недељама после тога, остаци спаљених камиона могли су се видети у јарку крај пута... Али такође према чињеницама, то није био, уопште узев, први напад на немачку окупаторску војну силу после капитулације Југословенске краљевске војске у априлу 1941" - написао је о овом ратном догађају Васа Казимировић.

Ваља, међутим, на крају споменути да је у мају 1941. постојала још једна герилска организација у Србији, на чијем се челу налазио Коста Милановић Пећанац, врховни старешина такозваних старих четника.

Пећанац се знатно пре Драже обрео "у шуми". О постојању организације Косте Милановића Пећанца и акцијама четника под његовом командом, говоре и извештаји 60. немачке пешадијске дивизије из прве половине маја 1941. У једном од тих извештаја каже се да су се "местимично окупили српски политички фанатици под именом четника". Међутим, Пећанац ће убрзо поклекнути и ставити се на располагање окупатору. ■

БРИЖЉИВО ПРИПРЕМАНА ОФАНЗИВА

У БРИЖЉИВО припреманој офанзиви за смиривање стања у Србији и гушење општег устанка, било партизана или четника, немачка команда је ангажовала додатне снаге. Тако су из Француске у Западну Србију довели следеће трупе: две дивизије првог борбеног реда - 342. пешадијску дивизију, а са Источног фронта су повукли - 113. пешадијску дивизију. Из Берлина су упућене три посадне дивизије - 704, 714 и 717, елитни 125 пешадијски пук, као и бројне немачке полицијске формације, стациониране у Србији. Почетком децембра 1941. обе устаничке војске су биле разбијене, а њихова језгра и штабови протерани.